

ZAMONAVIY MAKTABDA PSIXOLOGIK XIZMAT KO‘RSATISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI VA SAMARADORLIK MEZONLARI

*Muallif: Jamolova Feruza Olimjonovna
Andijon viloyati Baliqchi tumani 33-umumiy
o‘rta ta’lim maktabi amaliyotchi psixologi*

Annotatsiya

Ushbu maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablarida psixologik xizmat faoliyatini tashkil etishning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida Baliqchi tumani 33-maktabdagi psixologik muhit, o‘quvchilarning yosh davri inqirozlari va ularni bartaraf etish usullari o‘rganilgan. Psixologning beshta asosiy ish yo‘nalishi — diagnostika, profilaktika, ma’rifat, maslahat va korreksiya ishlarining o‘zaro bog‘liqligi hamda ularning ta’lim sifatini oshirishdagi o‘rni yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: maktab psixologi, ijtimoiy-psixologik iqlim, korreksion ishlar, diagnostika, deviant xulq-atvor, kasbga yo‘naltirish, emotsional intellekt.

I. Kirish (Introduction)

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari rivojlangan davrda yosh avlodning ruhiy salomatligini muhofaza qilish, ularni turli yot g‘oyalardan himoyalash va sog‘lom shaxs sifatida shakllantirishda maktab psixologining o‘rni beqiyosdir. O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini isloh qilish jarayonida psixologik xizmat sifatini oshirishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Maktab psixologining faoliyati faqatgina muammoli o‘quvchilar bilan ishlashdan iborat emas, balki butun ta’lim ishtirokchilari — o‘quvchilar, o‘qituvchilar va ota-onalar o‘rtasida sog‘lom psixologik muhit yaratishdir. Baliqchi tumani 33-umumiy o‘rta ta’lim maktabi misolida oladigan bo‘lsak, o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan motivatsiyasini oshirish va ularning individual qobiliyatlarini aniqlash psixologik xizmatning bosh maqsadi etib belgilangan. Mazkur tadqiqotning maqsadi — maktab psixologi faoliyatining samaradorligini oshirish mexanizmlarini tahlil qilish va amaliy natijalarni ko‘rsatishdir.

II. Metodologiya (Methods)

Tadqiqot Andijon viloyati Baliqchi tumani 33-maktab negizida 2023-2024-o‘quv yili davomida olib borildi. Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Psixodiagnostik metodlar:** O‘quvchilarning intellektual darajasini aniqlash uchun "Raven matritsalarini", shaxsiy xususiyatlarni o‘rganish uchun "Ayzenk so‘rovnomasi" va maktabga moslashuv darajasini aniqlash uchun "Lusher testi".
- Sotsiometriya metodi:** Sinf jamoalaridagi o‘zaro munosabatlar va "yetakchi-outsayder" holatlarini aniqlash.

3. **Psixoprofilaktika va Ma'rifat:** O'qituvchilar va ota-onalar uchun "Stressni boshqarish" va "Farzandim — baxtim" mavzularida treninglar tashkil etish.
4. **Korreksion-rivojlantiruvchi ishlar:** Art-terapiya, qum terapiyasi va o'yin terapiyasi elementlari orqali o'quvchilarning tajovuzkorlik (agressiya) va xavotirlanish darajasini pasaytirish.

Tadqiqotda jami 120 nafar o'quvchi va 30 nafar o'qituvchi ishtirok etdi.

III. Natijalar (Results)

Baliqchi tumani 33-maktabdagi psixologik faoliyat natijasida quyidagi ijobiy ko'rsatkichlarga erishildi:

- **Moslashuv (Adaptatsiya):** 1-sinf o'quvchilarining maktab muhitiga moslashish jarayoni o'quv yilining birinchi choragidayoq 85% natijani ko'rsatdi (avvalgi yillarda bu ko'rsatkich 70-75% ni tashkil etgan).
- **Kasbga yo'naltirish:** 9- va 11-sinf bitiruvchilari o'rtasida o'tkazilgan "Kasbiy moyillik" testlari natijasida o'quvchilarning 92 foizi o'z qiziqishlariga mos keladigan kasbiy yo'nalishlarni tanladilar. Bu esa kelajakda kadrlarning o'z sohasida samarali ishlashiga poydevor bo'ladi.
- **Nizo va nizoli vaziyatlar:** Maktabdagi "psixologik profilaktika" tadbirlari natijasida o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro kelishmovchiliklar va huquqbuzarlikka moyillik darajasi o'tgan yilga nisbatan 18% ga kamaydi.
- **Emotsional barqarorlik:** O'qituvchilar bilan o'tkazilgan treninglar natijasida ularning "professional yonish" (burnout) sindromi darajasi pasayishi va dars jarayonida o'quvchilar bilan muloqot madaniyati yaxshilanishi kuzatildi.

IV. Muhokama (Discussion)

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, maktab psixologining faoliyati tizimli bo'lgandagina yuqori natija beradi. Jamolova Feruza Olimjonovna sifatida o'z faoliyatimda quyidagi jihatlarga alohida ahamiyat berdim:

- **Oila va maktab hamkorligi:** Psixolog faqat maktabda emas, balki mahalla va oila bilan hamnafas ishlashi kerak. Oila muhiti nosog'lom bo'lgan o'quvchi bilan maktabda qilingan korreksion ishlar kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shuning uchun "Ota-onalar universiteti" loyihasi doirasida ota-onalarning psixologik savodxonligini oshirish muhim ahamiyatga ega.
- **Individual yondashuv:** Har bir o'quvchi — alohida olam. Baliqchi tumani 33-maktabdagi o'quvchilar bilan ishlashda qishloq sharoiti, mentalitet va milliy qadriyatlarni hisobga olgan holda psixologik metodikalarni adaptatsiya qilish zarurati tug'ildi.
- **Raqamli psixologiya:** Hozirgi kunda o'quvchilarning ijtimoiy tarmoqlarga bog'lanib qolishi (gadjet-dependence) muammosi dolzarbdir. Muhokama davomida aniqlandiki, psixolog o'quvchilar bilan "Telegram" yoki boshqa tarmoqlar orqali ham masofaviy muloqotni yo'lga qo'yishi ijobiy samara beradi.

V. Xulosa (Conclusion)

Maktab psixologi — bu shunchaki shtatdagi xodim emas, balki o‘quvchining sirdoshi, o‘qituvchining maslahatchisi va ota-onaning ko‘makchisidir. Baliqchi tumani 33-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi amaliyotchi psixologi Jamolova Feruza Olimjonovnaning faoliyati tahlili shuni ko‘rsatadiki, maktabda psixologik xizmatni to‘g‘ri tashkil etish:

1. Ta‘lim sifatining oshishiga;
2. O‘quvchilarning ruhiy osoyishtaligini ta‘minlashga;
3. Bitiruvchilarning to‘g‘ri kasb tanlashiga;
4. Jamiyatda sog‘lom ma‘naviy-ruhiy muhit barqarorligiga xizmat qiladi.

Kelgusida maktab psixologining faoliyatini yanada takomillashtirish uchun zamonaviy IT-metodikalardan foydalanish va xalqaro tajribalarni (masalan, kognitiv-bixevioral terapiya elementlarini) darsdan tashqari mashg‘ulotlarga tatbiq etish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 18-apreldagi "Psixologik xizmat ko‘rsatish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi qarori.
2. G‘oziyev E.G‘. "Umumiy psixologiya". Toshkent, 2010.
3. Vatshko S.V. "Sotsialnaya psixologiya v shkole". Moskva, 2015.
4. Jamolova F.O. "Maktab amaliyotchi psixologining ish daftari" (shaxsiy ish tajribasidan).
5. Xalilova S. "Pedagogik psixologiya". Toshkent, 2021.